

li.remissvar@regeringskansliet.se
li.dl@regeringskansliet.se

Remiss av betänkande: En ny kontrollorganisation i livsmedelskedjan – för ökad effektivitet, likvärdighet och konkurrenskraft (SOU 2025:64)

Diarienummer LI2025/01164

Sammanfattning

Svenskt Vatten anser att de förslag som utredningen lämnat kan leda till en mer likriktad, rättssäker och effektiv dricksvattenkontroll. Dricksvatten är vårt viktigaste livsmedel och är också en kritisk insatsvara i varje led av livsmedelskedjan och behövs bland annat för animalieproduktion och livsmedelstillverkning. Det är en självklarhet att kunna lita på att dricksvattenkontrollen genomförs så likriktad, rättssäker och effektivt som möjligt. Svenskt Vatten bedömer att detta inte uppfylls med rådande kontrollorganisation och vi anser därför att utredningens förslag till en centraliserad kontroll kan råda bot på detta.

Svenskt Vatten är av uppfattningen att kvaliteten i kontrollen av dricksvatten skiljer sig avsevärt mellan olika kontrollmyndigheter. I mindre kommuner, där en ensam inspektör förväntas kontrollera alltifrån vattenverk till restaurangkök och grossister, är det i stort sett omöjligt att skaffa och upprätthålla den kompetens som behövs för att kunna utföra en riskbaserad dricksvattenkontroll. I en framtida centraliserad kontrollorganisation är det enligt Svenskt Vatten avgörande att ha specialiserade inspektörer som fokuserar på dricksvattenkontroll. Detta eftersom dricksvattenlagstiftningen som helhet är nationellt reglerad och skiljer sig avsevärt från övrig livsmedelslagstiftning och därmed kräver bred och djup kunskap i regelverket för att kunna genomföra en likriktad, rättssäker och effektiv kontroll. Utan specialiserade ”dricksvatteninspektörer” går utredningens målsättning förlorad.

Svenskt Vatten ser fördelar med en framtida skattefinansiering av dricksvattenkontrollen. Hela produktionen och distributionen av dricksvatten, inklusive utgifter för kontrollavgift till kontrollmyndigheten, finansieras idag av VA-kollektivet. Det är viktigt att de medel som finns till förfogande används på rätt sätt, där det exempelvis är en fördel enligt utredningens förslag att kontrollavgiften inte belastas kunderna som använder dricksvattnet. Svenskt Vatten delar utredningens bild av att det finns anledning att inte ha avgifter för den offentliga dricksvattenkontrollen som belastar dricksvattenleverantörerna och kan påverka deras ekonomi negativt, där fokus i stället kan ligga på andra nödvändiga investeringar.

Bakgrund

I december 2023 beslutade regeringen att tillsätta en utredning med uppgift att se över hur offentlig kontroll och annan offentlig verksamhet i livsmedelskedjan ska organiseras och finansieras inom områdena livsmedel, foder och animaliska biprodukter. Utredningen lämnade i juni 2025 över sitt betänkande *En ny kontrollorganisation i livsmedelskedjan – för ökad effektivitet, likvärdighet och konkurrenskraft (SOU 2025:64)*. Landsbygds- och infrastrukturdepartementet har nu remitterat betänkandet.

Utredningens uppdrag har varit att se över hela kontrollorganisationen och finansieringen av livsmedelskedjan inom områdena livsmedel, foder och animaliska biprodukter. Svenskt Vattens remissvar omfattar endast de delar av utredningens betänkande som rör offentlig kontroll och finansiering av kontroll av dricksvatten (livsmedel).

Utredningens huvudförslag

I syfte att uppnå en mer enhetlig och likvärdig offentlig kontroll föreslår utredningen att ansvaret för den offentliga kontrollen avseende livsmedel, inklusive dricksvatten, ska föras över från de kommunala kontrollmyndigheterna till Livsmedelsverket. Utredningen bedömer att en centralisering av livsmedelskontrollen skapar bättre förutsättningar för att verka för samhällets, konsumenternas och företagens intressen i hela livsmedelskedjan och säkerställer att livsmedel är säkra.

Utredningen menar att en centralisering av den offentliga kontrollen bidrar till att:

- öka likvärdighet och rättssäkerhet,
- minska variationer i kontrollens omfattning och kvalitet mellan kommuner, samt
- effektivisera kontrollen genom nationell samordning.

Livsmedelsverket behöver enligt utredningen inrätta en decentraliserad kontrollorganisation i syfte att kunna ha en regional representation och för att den operativa offentliga kontrollen av livsmedel ska kunna ske effektivt. Myndigheten ska därför finnas representerad i varje län.

När det gäller finansieringen av den offentliga kontrollen gör utredningen bedömningen att offentlig kontroll och annan offentlig verksamhet avseende dricksvatten ska finansieras helt med allmänna medel (skattemedel), förutom för sådan kontroll som blivit nödvändig efter att bristande efterlevnad har konstaterats. Detta skiljer sig från övrig livsmedelskontroll som fortsatt ska finansieras genom avgifter.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2028.

Svenskt Vattens synpunkter

Svenskt Vatten är branschorganisation för landets viktigaste livsmedelsproducenter och miljövårdsföretag – VA-organisationerna. Vi företräder de kommunala dricksvattenleverantörer som producerar och distribuerar dricksvatten vid landets över 2 000 kommunala dricksvattenanläggningar, och står för cirka 85 procent av Sveriges totala dricksvattenförsörjning.

Svenskt Vatten är övervägande positiva till utredningens förslag gällande offentlig kontroll och finansiering av kontroll av dricksvatten och delar den beskrivning som utredningen gör i sitt

betänkande om att kontrollorganisationen idag är komplex och ställer stora krav på samordning och samverkan. I flera tidigare utredningar och uppföljningar har det konstaterats att det finns brister i den offentliga kontrollen. Dessa brister består enligt utredningen bland annat i att kontrollen och avgifterna inte bedöms vara likvärdig över landet.

Specialiserade inspektörer är en förutsättning för en likriktad, rättssäker och effektiv dricksvattenkontroll

Enligt utredningen upplever många livsmedelsföretag att det brister i likvärdigheten i kontrollen mellan olika inspektörer inom en myndighets geografiska område och även nationellt, till exempel vad gäller tolkningen av regler, vilka åtgärder som vidtas vid avvikelser och hur stor avgift som tas ut för den offentliga kontrollen. Även Svenskt Vatten är av uppfattningen att kvaliteten i kontrollen av dricksvatten skiljer sig avsevärt mellan olika kontrollmyndigheter. Vår bild stämmer också överens med det som beskrivs i betänkandet gällande bristande och varierande kompetens hos inspektörer, som i betänkandet framhålls som en omständighet som försvårar den offentliga kontrollen. Dricksvattenleverantörerna har under många års tid vittnat om bristande kompetens hos inspektörerna där den offentliga kontrollen ofta tenderar att fokusera på att utbilda inspektören i stället för att denne genomför en kritisk granskning av verksamheten utifrån lagstiftningens krav.

Utredningen beskriver att de kommunala kontrollmyndigheterna i genomsnitt har knappt tre årsarbetskrafter. Ofta är det en eller ett fåtal personer som har ansvar för livsmedelskontrollen i kommunen, och endast en liten andel av en enskild tjänst är dedikerad till specifikt dricksvattenkontroll. Detta gör det i stort sett omöjligt för mindre kommunala kontrollmyndigheter att skaffa och upprätthålla den kompetens som behövs för att kunna utföra en riskbaserad dricksvattenkontroll. Detta sammantaget gör att det är svårt för kommunala kontrollmyndigheter att fullgöra sitt uppdrag när det gäller kontrollen av dricksvatten.

Dricksvatten är vårt viktigaste livsmedel och är också en kritisk insatsvara i varje led av livsmedelskedjan och behövs bland annat för animalieproduktion och livsmedelstillverkning. Det är av denna anledning en självklarhet att kunna lita på att den offentliga kontroll som sker i dessa verksamheter genomförs så likriktat, rättssäkert och effektivt som möjligt. Svenskt Vatten bedömer att detta inte uppfylls med rådande kontrollorganisation och vi anser därför att utredningens förslag till en centraliserad kontroll kan råda bot på detta. Ur ett säkerhets- och beredskapsperspektiv är det också enklare att föra dialog och diskutera avvägningar med den kontrollmyndighet som också ansvarar för föreskrifter och tillhörande vägledning gällande dricksvatten.

Svenskt Vatten anser att det i en centraliserad kontrollorganisation är avgörande att ha specialiserade inspektörer som fokuserar på kontrollen av dricksvatten. Då dricksvattenlagstiftningen som helhet är nationellt reglerad och skiljer sig avsevärt från övrig livsmedelslagstiftning krävs bred och djup kunskap i detta regelverk för att kunna genomföra en likriktad, rättssäker och effektiv kontroll. Det är också nödvändigt med lokal eller regional anknytning för att skapa närhet och förståelse mellan kontrollmyndigheten och dricksvattenleverantörerna. Därför är vi positiva till utredningens förslag om att Livsmedelsverket ska finnas representerat i minst varje län.

Finansiering med skattemedel positivt för dricksvattenleverantörerna

Utredningen föreslår att finansieringen av den offentliga kontrollen av dricksvatten som huvudregel ska finansieras helt med allmänna medel (statliga skattemedel).

Dricksvattenproduktion och -distribution bedrivs i kommunal regi och betalar idag, precis som alla andra livsmedelsföretagare, avgifter för den offentliga kontrollen. Att en kommunal nämnd idag debiterar en annan kommunal nämnd, ett kommunalt bolag inom samma kommun eller ett kommunalförbund för utförd offentlig kontroll, innebär enligt utredningen i praktiken en omfördelning av skattemedel. En stor del av kostnaderna för offentlig kontroll av dricksvatten kan därmed redan idag sägas vara indirekt skattefinansierade. Utredningen anser att detta är skäl som talar för att det är motiverat att den offentliga kontrollen av dricksvatten framöver finansieras med statliga anslag.

Svenskt Vatten ser fördelar med en framtida statlig skattefinansiering av dricksvattenkontrollen. Hela produktionen och distributionen av dricksvatten, inklusive utgifter för kontrollavgift till kontrollmyndigheten, finansieras idag av VA-kollektivet. Det är viktigt att de medel som finns till förfogande används på rätt sätt, där det exempelvis är en fördel enligt utredningens förslag att kontrollavgiften inte belastas kunderna som använder dricksvattnet.

Dricksvattenleverantörerna kan vid behov höja VA-taxan för att säkerställa att tillräckliga medel finns till förfogande. Däremot behöver VA-taxorna generellt sett höjas i landet av andra skäl än avgifter för den offentliga dricksvattenkontrollen, som exempelvis förnyelse och underhåll. Ju färre poster att höja taxorna för desto bättre. Svenskt Vatten delar utredningens bild av att det finns anledning att inte ha avgifter för den offentliga dricksvattenkontrollen som belastar dricksvattenleverantörerna och kan påverka deras ekonomi negativt, där fokus i stället kan ligga på andra nödvändiga investeringar.

Samarbetet mellan dricksvattenkontroll och miljötillsyn

Utredningen beskriver de synergieffekter som kommer att förloras när livsmedelskontroll och miljötillsyn inte längre samorganiserar och utförs av en och samma kommunala myndighet. Detta omfattar enligt Svenskt Vatten i allra högsta grad samarbetet mellan dricksvattenkontroll och miljötillsyn som oftast finns i samma del av den kommunala organisationen. Många gånger har dricksvattenleverantörerna kontakt med både inspektörer som utför dricksvattenkontroll enligt livsmedelslagstiftningen samt miljötillsyn enligt miljöbalken vid hantering av exempelvis vattenverkslam, men också samrådgivning i frågor som rör vattenskyddsområden, hantering av miljöolyckor och liknande. I mindre kommuner kan inspektören även vara en och samma person. Vi anser dock att dialogen och kontakten mellan dricksvattenleverantörerna och de kommunala miljökontoren är god i grunden, varför en centralisering av dricksvattenkontrollen per automatik inte behöver innebära ett hinder. Fördelarna med att flytta över dricksvattenkontrollen till Livsmedelsverket överväger på sikt befintliga fördelar med synergieffekter.

Centraliserad dricksvattenkontroll i Norge

Den svenska kontrollorganisationen utmärker sig vid en jämförelse med de andra nordiska länderna när det gäller antalet kontrollorganisationer. Utredningen beskriver att det i Finland, Danmark och Norge under de senaste decennierna har genomförts reformer för att göra kontrollorganisationerna mer robusta och minska antalet kontrollmyndigheter. Dessa

reformer har lett till att både Danmark och Norge endast har en myndighet med en decentraliserad organisation som bland annat ansvarar för kontrollen av dricksvatten.

Svenskt Vatten har ett nära samarbete med vår systerorganisation i Norge, Norsk Vann. De beskriver den norska dricksvattenkontrollen, där all kontroll genomförs av Mattilsynet, som enhetlig där samma praxis tillämpas i hela landet. En gemensam kontrollmyndighet har enligt Norsk Vann bidragit till ökad kompetens hos inspektörerna då det varit svårt att upprätthålla eller skapa tillräcklig kompetens i de mindre kontrollorganisationerna.

Dialog mellan Svenskt Vatten och Livsmedelsverket

Svenskt Vatten har idag en god dialog med Livsmedelsverket i egenskap av central myndighet. Däremot är vår kontakt med de kommunala kontrollmyndigheterna begränsad då kommunikationen som regel sker direkt mellan dricksvattenleverantörerna och kontrollmyndigheterna. En centralisering av den offentliga kontrollen kan däremot skapa en bättre plattform för direkt kommunikation mellan oss som branschorganisation och Livsmedelsverket i egenskap av kontrollmyndighet, i frågor som rör exempelvis tolkning av regelverket. Svenskt Vatten ser därför positivt på de förslag som ges kring att införa bestämmelser om att kontrollmyndigheten ska föra dialog med branschföreträdare för att uppnå en ökad förståelse och förenkla kontrollen.

Svenskt Vatten tar i övrigt inte ställning till utredningens förslag.

Pär Dalhielm

VD

Svenskt Vatten AB